

مروری بر توزیع بورل - تانر^۱

علی عمیدی^۲

چکیده

یکی از توزیعهای گسسته احتمال که در نظریه صف بندی کاربرد فراوان دارد توزیع بورل - تانر است. متأسفانه، دایرةالمعارفهای موجود آمار، نظیر [۱]، توضیحات کافی درباره ویژگیهای این توزیع در اختیار مراجعان نمی گذارد. هدف این مرور، دادن شناختی بیشتر درباره ویژگیهای این توزیع به محققانی است که در پژوهشهای خود به آن نیاز دارند.

معرفی توزیع بورل - تانر

توضیح اینکه بورل ابتدا برای $r = 1$ نشان داد که (۱) معرف یک توزیع احتمال است و یازده سال بعد تانر اثبات کرد برای هر r صحیح و مثبت، (۱) مبین یک توزیع احتمال است. لازم به تذکر است که پنج سال بعد کندال، همتایی پیوسته برای (۱) معرفی کرد. بدیهی است که دامنه تغییرات x در این توزیع از ویژگیهای ممتاز آن است. در اکثر توزیعهای گسسته متداول نظیر پواسن، دو جمله ای، ابر هندسی و غیره آغاز دامنه تغییرات متغیر x ، مقدار صفر است مگر آنکه از توزیعهای بریده آنها استفاده شود ولی در این توزیع آغاز دامنه در مجموعه N مقداری دلخواه است. در نظریه صف، توزیع بورل - تانر به صورت توزیع تعداد متقاضیان سرویس شده در سیستم صفی است که ورودی آن، پواسن با پارامتر α بوده، زمان سرویس

متغیر تصادفی گسسته X دارای توزیع بورل - تانر با پارامترهای r و α است اگر داشته باشیم

$$\begin{cases} P(X = x) = p(x; r, \alpha) = C(x, r) e^{-\alpha x} \alpha^{x-r} \\ x = r, r + 1, \dots \end{cases} \quad (1)$$

که در آن $0 < \alpha < 1$ و r عدد صحیح مثبتی است و تابع C به صورت زیر است

$$C(x, r) = \frac{r}{(x-r)!} x^{x-r-1}$$

^۱Borel - Tanner

^۲علی عمیدی، گروه آمار دانشگاه شهید بهشتی

ثابت است و طول صف در زمان شروع سرویس برابر با r است.
نمودار توزیع بول - تانر دارای دمی بسیار طولانی است.

از طرفی می دانیم

$$\sum_{x=r}^{\infty} C(x, r) e^{-\alpha x} \alpha^{x-r} = \sum_{x=r}^{\infty} C(x, r) \beta^{x-r} e^{-\alpha r} = 1$$

ویژگیهای توزیع بول - تانر

الف: میانگین و واریانس X .

اگر قرار دهیم

اگر (۳) را در آخرین برابری منظور کنیم، نتیجه می شود

$$\alpha^r = \sum_{x=r}^{\infty} C(x, r) \beta^x \quad (۷) \quad \beta = \alpha e^{-\alpha} \quad (۲)$$

در این صورت

با دیفرانسیل گیری از دو لوی این برابری داریم

$$r \alpha^{r-1} d\alpha = \sum_{x=r}^{\infty} C(x, r) x \beta^{x-1} d\beta \quad \beta^{x-r} e^{-\alpha r} = \alpha^{x-r} e^{-\alpha x} \quad (۳)$$

از (۲) نتیجه می شود

و یا

$$\beta r \alpha^{r-1} \frac{d\alpha}{d\beta} = \sum_{x=r}^{\infty} x C(x, r) \beta^x \quad (۸) \quad \frac{d\alpha}{d\beta} = \frac{\alpha}{\beta(1-\alpha)} \quad (۴)$$

$$\frac{d^2 \alpha}{d\beta^2} = \frac{(2-\alpha)\alpha^2}{(1-\alpha)^2 \beta^2} \quad (۵)$$

با استفاده از (۴) و (۶) داریم

با استفاده از برابریهای (۴) و (۵) می توان میانگین و

واریانس X را یافت:

$$\beta r \alpha^{r-1} \frac{\alpha}{\beta(1-\alpha)} = \alpha^r E(X)$$

$$E(X) = \sum_{x=r}^{\infty} x p(x; \alpha, r) = \sum_{x=r}^{\infty} x C(x, r) \beta^x \alpha^{-r}$$

و سرانجام

و یا

$$E(X) = \frac{r}{1-\alpha} \quad (۹)$$

$$\alpha^r E(X) = \sum_{x=r}^{\infty} x C(x, r) \beta^x \quad (۶)$$

مقدار واریانس X را نیز می‌توان بدین صورت بدست آورد

$$E(X^2) = \sum_{r=1}^{\infty} x^2 p(x; \alpha, r)$$

$$\phi(t) = t^r e^{r\alpha(t\beta) - r\alpha(\beta)} \quad (13)$$

اگر از (۸) را حساب کنیم و آن را برابر با (۵) بگیریم می‌توان $E(X^2)$ و لاجرم واریانس X را محاسبه کرد که نتیجه می‌دهد

$$V(X) = \frac{\alpha r}{(1 - \alpha)^2} \quad (10)$$

می‌دانیم که چون تابع مولد احتمال به صورت $E(t^x)$ تعریف می‌شود، همیشه $\phi(1) = E(X)$ و $\phi'(1) = V(X) + [E(X)]^2 - E(X)$ بدین ترتیب می‌توان از (۱۳) مجدداً با مشتقگیری مقادیر $E(X)$ و $V(X)$ را بدست آورد. برای بدست آوردن گشتاورهای مراتب بالا استفاده از (۱۳) نسبتاً پیچیده است. فرمولی که ساده‌تر است عبارت است از

ب: تابع مولد.

اگر تابع مولد احتمال X را به صورت $\phi(t) = E(t^x)$ تعریف کنیم، آنگاه

$$\log \phi - \alpha r \phi^{\frac{1}{r}} - r \log t + \alpha r = 0 \quad (14)$$

$$\phi(t) = \sum_{x=r}^{\infty} t^x C(x, r) e^{-\alpha x} \alpha^{x-r}$$

این رابطه از (۱۲) با توجه به رابطه بین α و β بدست می‌آید. اگر $K(t)$ معرف تابع مولد انباشتکها باشد، آنگاه (۱۴) هم‌ارز با

با توجه به رابطه (۲)، داریم:

$$K(t) = \alpha r [M(t)]^{\frac{1}{r}} + rt - \alpha r$$

$$\alpha^r \phi(t) = \sum_{x=r}^{\infty} (t\beta)^x C(x, r) \quad , 0 < t < 1 \quad (11)$$

است، که در آن M تابع مولد گشتاورهاست. با مشتقگیری از این برابری می‌توان گشتاورهای مراتب بالاتر X را بدست آورد. برای مقادیر خاص α و r که معمولاً در کارهای عملی نظریهٔ صف پیش می‌آیند جداول توزیع تجمعی X را تهیه کرده‌اند.

اگر در برابری (۷) به جای β مقدار $t\beta$ را قرار دهیم، و اگر رابطهٔ تابعی بین α و β را که از (۲) بدست می‌آید با نماد $\alpha(\beta)$ نشان دهیم، از برابری (۱۱) داریم:

$$\phi(t) = \left[\frac{\alpha(t\beta)}{\alpha(\beta)} \right]^r \quad (12)$$

- [1] Frank A.Haight, Meluin a.Breuer (1966), biometrika, 47, P.143.
 - [2] Johnson, N.L , and Kotz ,s (1969), Discrete Distributions, wiely, PP.253-255.
 - [3] Kotz ,s & N.L. Johnson (1982) Encyclozedia of statistical sciences , V1, P,302.
-